

KIS ÉS TÖRPEÁLLAMOK A NEMZETKÖZI JOGBAN

---

1. Az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének legutóbbi rendes ülészakán (1981-ben) mindössze három államot vettek fel a világszervezet tagjai sorába. Ezzel az Egyesült Nemzetek tagjainak száma 157-re emelkedett. Mind a három új tag törpeállam: *Vanua Vatu* (Új-Hebridák — 14 743 km², 1 000 000 lakossal), *Belize* (1981-ben kivívott függetlensége előtt is részt vett az el nem kötelezettek mozgalmában, 22 956 km², lakosainak száma 136 000) és *Antigua és Barbuda* (442 km², 75 000 lakossal).

Valamennyi törpeállam — Izlandot kivéve — a második világháború után nyerte el politikai függetlenségét és ekkor vált a nemzetközi jog szubjektumává. Az Egyesült Nemzetek tagjai 1960 után, tehát a nagy gyarmati forradalom ázsiai szakaszának befejező részében és afrikai fázisának kezdete után lettek, kivéve Izlandot, amelyet már a világszervezet megalakulását (1946) követő évben vettek fel tagnak.¹ Itt tulajdonképpen a gyarmati uralom alóli felszabadulás folyamatának nemzetközi jogi megnyilvánulásáról van szó, az Egyesült Nemzetek védőszárnya alatt és az el nem kötelezettek mozgalmának hatékony támogatásával. Ez a folyamat elárasztotta Afrika és az amerikai kontinens nagy kiterjedésű területeit, különösen a Karib-tenger szigeteit és Óceániát.² E társadalmi átalakulás jelentőségét ékesen igazolja az a tény, hogy azok a nemzetek és területek is elnyerték függetlenségüket, amelyek a Népszövetség B és C mandátumállamai közé tartoztak. Pedig ezeknek a Népszövetség Egyezségokmánya szerint sem társadalmi, sem nemzetközi jogi lehetőségük nem volt arra, hogy függetlenné váljanak.

Az Egyesült Nemzetek tagságába való felvétel a nemzetközi jog egyik lényeges ismérve az államok politikai függetlenségének és nemzetközi jogi alanyiségának, valamint a nemzetközi közösségbe való — formailag egyenjogú — bekapcsolódásának. Vanua Vatu, Belize és Antigua és Barbuda felvétele a törpeállamoknak eddigi legmagasabb fokú elismerése a nemzetközi jogrendszerben. Az Egyesült Nemzetek fennál-

lásának első tízévi szakaszában — a nagyhatalmak közötti vitás kérdések és főleg vétőjoguk alkalmazása miatt — mindössze tíz államot vettek fel a tagok sorába (1951 és 1954 között egyet sem). A nagyhatalmak „egyezmény-csomagját” követően, 1955-ben az Egyesült Nemzetek tagságát túlnyomórésztben kis és törpeállamok képezik, ami különösen jelentős a Közgyűlés döntéshozatalában, mivel minden államnak egy szavazata van. A kis és a törpeállamok sorában *Luxemburg* (2586 km², 336 000 lakossal) az egyetlen állam, amely a kis és a törpeállamok háttérén foglal helyet, habár az Egyesült Nemzetek alapító tagja.

2. A kis és a törpeállamok felvételének jelentőségét az Egyesült Nemzetek tagságába, nemzetközi jogi elismerésük szempontjából, néhány új tagra — jobbadán törpeállamra — vonatkozó adat is igazolja.

A mediterrán országok közül az Egyesült Nemzetekbe két el nem kötelezett államot vettek fel, mindkettőt 1960-ban. Ezek: *Ciprus* (9251 km², 641 000 lakossal) és *Málta* (316 km², tehát kisebb, mint a mi Krk szigetünk, 332 000 lakossal).

Latin-Amerika, illetőleg a Karib-térség független országainak felvétele 1962-ben vette kezdetét, szintén két el nem kötelezett állammal. Ezek: *Jamaica* (101 962 km², 2 072 000 lakossal), valamint *Trinidad és Tobago* (5130 km², 1 108 000 lakossal).

Délkelet-Ázsia térségéből az első független államokat 1965-ben vették fel. Ezek: *Maldív-szk.* (298 km², 112 000 lakossal) és *Szingapur* (581 km², 2 280 000 lakossal), mindkettő el nem kötelezett ország.

Óceánia térségéből az újonnan alakult független államok felvétele 1970-ben kezdődött: a *Fidzsi-szk.* (18 274 km², 600 000 lakossal), a Sínai-félszigeten állomásozó egységekbe meghatározott létszámú fegyverest adott.

Az Egyesült Nemzeteknek 1971-ben a következő el nem kötelezett országok lettek tagjai: *Bahrain* (622 km², 267 000 lakossal). *Bhután* (47 000 km², 1 232 000 lakossal), *Katar* (11 000 km², 98 000 lakossal), *Omán* (212 457 km², 817 000 lakossal).

A későbbi évek folyamán a következő államok lettek az Egyesült Nemzetek tagjai: 1976-ban — az el nem kötelezett *Seychelle-szk.* (376 km², 60 000 lakossal), 1977-ben *Dzsibuti* (15 000 km², 273 000 lakossal). Ebben az időszakban a különböző világrészekről az Egyesült Nemzetek tagjai sorába — többek között — ezeket a kis és törpeállamokat vették fel: *Bissau Guinea* (36 125 km², 900 000 lakossal), *Comore-szk.* (2171 km², 333 000 lakossal), *Salamon-szigetek* (28 446 km², 198 000 lakossal), *Suriname* (163 256 km², 430 000 lakossal), *Saint Vincent* (388 km², 110 000 lakossal) és *Grenada* (344 km², 110 000 lakossal).³

A törpeállamok függetlenítési folyamatának távlataira legjobban az az adat világít rá, amely szerint az Egyesült Nemzetek kilátásba helyezte, hogy elnyerik függetlenségüket: a *Pitcaitu-sziget* Óceániában, (5 km², 100 lakos körül), továbbá *Gibraltár* (6 km², 30 000 lakossal) és a *Falkland-szigetek*, angol koronagyarmat (12 175 km², 2000 lakos körül).

A Kínai NK a világ legnépesebb, a Szovjetunió pedig a legnagyobb állama. Az Amerikai Egyesült Államok ipari és mezőgazdasági teljesítőképessége világviszonylatban a legnagyobb. A lakosok számát vagy területük nagyságát tekintve szintén a nagy államok közé sorolhatók India, Japán, Brazília, Ausztrália és Kanada. E nagy államok mellett egész sor közepes nagyságú kis és törpeállam van. Ha Plischke kritériumát fogadjuk el, amely szerint a nagy államok közé az 50 milliót meghaladó lakost számláló országok sorolhatók, akkor a világon mindössze 13 nagy állam van, ez pedig az Egyesült Nemzetekbe tartozó 157 állam 8,3%-át teszi ki.⁴

A törpe-, a kis, a közepes nagyságú és a nagy államok egymás melletti fennállása az időszertű nemzetközi jog és általában véve a jelenlegi nemzetközi viszonyok realitása. A kis és a törpeállamok nemzetközi jogi elismerése a nemzetközi közösség két egyidejű, de különböző irányú társadalmi folyamatára mutat rá. Egyrészt a kis és a törpeállamok keletkezése a világ eddig még nem tapasztalt méretű politikai felosztáshoz és feldarabolásához vezet, s ezáltal a nemzetközi jogi, politikai és gazdasági viszonyokat még bonyolultabbá teszi. Nem véletlen, hogy annak idején Bismarck azt mondta, hogy a kis államok „a társadalom salakja, amelyet el kell távolítani a nemzetközi viszonyokból”.⁵ Másrészt valamennyi állam egymásrautaltsága — különösen a gazdasági viszonyokban — szükségessé teszi, hogy az új kis és törpeállamok bekapcsolódjanak a nemzetközi munkamegosztásba és beilleszkedjenek a korszerű nemzetközi gazdasági folyamatokba — a kölcsönös érdekek és egyenjogúság alapján.⁶ Ez a kis és a törpeállamok egyik lényeges szemlélete a mai nemzetközi jogban, amely külön tanulmányt igényel.

3. Történelmi szempontból a kis és törpeállamok nemzetközi helyzetének és szerepének kérdése nem egészen új keletű. A közepes nagyságú és kis államok, valamint ma már a törpeállamok, illetve a nagyhatalmak között kialakult különbségeket és érdekellentéteket már jó ideje tanulmányozzák, különösen abból a szempontból, hogy milyen e viszony nemzetközi vetülete (a nagyhatalmak kiváltságos helyzetének, jogainak és kötelezettségeinek szabályozása és intézményesítése a nemzetközi szerződés- vagy szokásjog rendelkezéseinek megfelelően), valamint politikai vonatkozása (a nagyhatalmak befolyása a kis államok magatartására, a hegemonia különböző válfajai).⁷

A nemzetközi viszonyok lényege arra utal, hogy az említett érdekellentétek a legfőbb akadályai a nemzetközi viszonyok tényleges demokratizálódásának és valamennyi állam egyenrangúságának. Ezért a Szent Szövetséget, az európai hatalmak konszenjét, a Monroe-elvet, a brit és a japán Monroe-elvet úgy értékelik, mint a nagyhatalmak azon törekvéseinek megtestesülését, hogy a nemzetközi viszonyokat oligarchikus és egyeduralmi alapokon rendezzék.

Ez a visszatekintés manapság is teljesen igazolt, különösen a kis és a törpeállamok nemzetközi jogi helyzetének értékelésekor. A nemzetközi kérdések korábbi oligarchikus megoldása alapot szolgáltat arra, hogy a

nagyhatalmak mostani tárgyalásaiban is kifejezésre jussanak a hegemonista törekvések. Ennek ellensúlyozására tömörültek a nagy, a kis és a legkisebb államok is az Egyesült Nemzetekbe, hogy a kis államok se legyenek többé a nagyhatalmi politika eszközei.⁸

Noha az erőviszonyokban végbement változások új helyzetet teremtettek a nemzetközi közösségben, a nemzetközi viszonyok jellege azt mutatja, hogy a főszerepet továbbra is a nagyhatalmak játsszák. Az erőegyensúly-politika negatív megnyilvánulásai jelentős, sőt lényeges tényezői a nemzetközi viszonyok fejlődésének és a nemzetközi jogrendszer struktúrájának (a nagyhatalmak állandó tagsága és vétőjoga a Biztonsági Tanácsban; az erőegyensúly alkalmazása a nemzetközi viszonyok sorsdöntő kérdéseiben, mint például a leszerelés és az egyre értelmetlenebb fegyverkezési verseny; a nukleáris nagyhatalmak különleges jogai és kötelezettségei; a nukleáris energia békés célokra való felhasználásának kizárólagos joga; a nukleáris fegyverek terjesztését tiltó — 1968-ban megkötött szerződés értelmében).

A kis és a törpe államok korszerű nemzetközi jogi és politikai elismerése megerősíti annak szükségességét, hogy a nemzetközi viszonyok gyakorlatából ki kell küszöbölni azokat a törekvéseket, amelyek arra irányulnak, hogy figyelmen kívül hagyják vagy háttérbe szorítsák a kisállamok érdekeit. Ma, a világ kölcsönös egymásrautaltságának, valamint a béke oszthatatlanságának feltételei között semmi lehetőség sincs a nemzetközi viszonyok haladó és demokratikus fejlődése alapvető problémáinak megoldására és stabilitásuk biztosítására. Ennek folytán a kis és a törpeállamok nemzetközi helyzete és szerepe egyike az általános nemzetközi jog fontos és aktuális kérdéseinek, ennek megoldásától függ a nemzetközi viszonyok fejlődése.

4. Az újabb kis és törpeállamok keletkezése és létezése egy módszertani probléma elé állította a nemzetközi jogelméletet: milyen ismérvek alapján kell megkülönböztetni és osztályozni a törpe-, a kis, a közepes nagyságú és a nagy államokat?

A világ államainak elméletileg egységes és végleges osztályozását nem lehet megadni. Valamely állam vagy államcsoportosulás nemzetközi helyzetének meghatározása ugyanis az állandóan változó nemzetközi jog és nemzetközi viszonyok tanulmányozásának módszertani hozzáállásától függ. Az államok besorolásakor figyelembe kell venni, hogy a nemzetközi rendszerben s az általános nemzetközi jogalkotásban mind politikai, mind pedig nemzetközi jogi szempontból a nagyhatalmaknak volt a legfontosabb szerepük és a legnagyobb hatásuk. A nemzetközi rendszer és a nemzetközi jogrend meghatározásai rendszerint a nagy-, illetve a szuperhatalmak létezéséből indulnak ki (bipolarizálódás, tömbmegosztottság, a nagyhatalmak állandó tagsága az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsában). Ugyanakkor a közepes nagyságú és a kis államokat a nagyhatalmak szövetségéhez való viszonyuk, valamint a nemzetközi szervezetekben, különösen az Egyesült Nemzetekben, továbbá a nemzetközi jogalkotásban vállalt szerepük szerint rangsorolják. Az ál-

lamok e nemzetközi hierarchiájában — a hatalmi viszonyoktól és az erőegyensúlytól függően — a nemzetközi viszonyokban és a nemzetközi jogban a közepes nagyságú és a kis államoknak csak mellékes szerep jutott.⁹

Valamely állam nagyságának a megállapítása nem könnyű feladat. A nehézség abból ered, hogy egy államnak a nemzetközi rendszerben kialakult helyzetét a hatalom (az erő) fogalma nélkül nem lehet meghatározni. Ehhez hozzájárul még az is, hogy egy állam összhatalmát politikai, gazdasági és katonai lehetőségei képezik, amelyek még a legerősebbeknél sem korlátlanok. Egy állam vagy államcsoporthoz tartozásának tehát csak viszonylagosan lehet kifejezni.

Más a helyzet az el nem kötelezettek mozgalmához tartozó kis és törpeállamok, sőt még a közepes nagyságú államok tekintetében is. Amennyivel erősebb a mozgalom politikai és akcióegysége, annyival nő annak a lehetősége, hogy az el nem kötelezett kis és törpeállamok szerepe és befolyása erőteljesebbé váljon. Ily módon jelentős mértékben meghaladhatják azt az erőszintet, amellyel elszigeteltségük esetén rendelkeznének. Az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének döntéshozatalában alkalmazott formula: „egy állam — egy szavazat” híven tükrözi a korszerű nemzetközi jog és a jelenlegi nemzetközi viszonyok új realitását.

Minden nehézség ellenére a gyakorlat kívánalmainak megfelelően az elmélet megkísérelt néhány ismérvet felállítani az államok nemzetközi osztályozása céljából.¹⁰ Mivel ez az értekezés csak nemzetközi jogi szempontból tárgyalja ezt a témát, úgy találtuk, hogy a lakosok száma a legmegfelelőbb ismérv az államok osztályozására. Ezt az ismérvet, mint elsődlegest, több szerző is alkalmazza és az Egyesült Nemzeteknek a törpeállamokról készült tanulmánya is ezt vette alapul.¹¹

Az említett ismérv alapján a törpeállamok sorába tartoznak azok az államok, amelyeknek lélekszáma nem, vagy csak alig haladja meg a 300 000-et (például Máltának 332 000 lakosa van). A kis államok közé lehet sorolni a 300 000-en felüli, de 15 millió aluli lélekszámú államokat, amennyiben iparilag fejlett országok, illetve 30 millióig, abban az esetben, ha fejlődő országról van szó (például Jugoszlávia). Közepes nagyságú államnak számít, ha lakosainak száma 15, illetve 30 millió felül van, egészen 50 millióig. Az 50 millió lakoson felüli államok nagy államnak számítanak, de ez nem jelenti azt, hogy egyúttal nagyhatalmak is.¹²

Természetesen, ez a rangsorolás is relatív, mivel a kis államoknak — nagyságuktól függetlenül — jóval nagyobb szerepük is lehet a nemzetközi jogban és a nemzetközi viszonyokban, mint amekkorát erejükhez mérten feltételezni lehetne (például Jugoszlávia az el nem kötelezettek mozgalmának megalapítása, Románia pedig különleges külpolitikája folytán, Ausztria aktív külpolitikája és állandó semlegessége alapján, Hollandia a három világnagyságú multinacionális társaság: Royal, Dutch, Unilever, Philips székhelye végett stb.).

5. Az új kis és törpeállamok nemzetközi jogi státusának tanulmányo-

zására nagy jelentőségű az Egyesült Nemzetek Alapokmánya alkalmazásának alapján kialakult — ezekre az államokra vonatkozó — gyakorlat. A továbbiakban szemügyre vesszük azokat a kis és törpeállamok státusára vonatkozó lényeges nemzetközi jogi szemléleteket, amelyek nélkülözhetetlenek a korszerű általános nemzetközi jog fejlődésében mutató új irányzatok tanulmányozásában is.

Az első szemlélet az új államok keletkezésére, az állam alkotóelemeire és nemzetközi alanyiságára vonatkozik. A kis és a törpeállamok felvétele az Egyesült Nemzetek tagságába egyértelműen megerősíti a nemzetközi jog elméletének és gyakorlatának azt a régi szabályát, hogy nemzetközi jogi értelemben, államnak és a nemzetközi jog alanyának csak az a területileg és politikailag szervezett társadalom tekinthető, amely rendelkezik az államiság alkotóelemeivel: állandó lakosság (hátárvonallal), meghatározott terület és szervezett szuverén hatalom. Az említett alkotóelemek meghatározása minden egyes új állam megalakulásának valóságos tényállásától és tényleges körülményeitől függ.

A kis és főleg a törpeállamok eddigi felvétele az Egyesült Nemzetekbe arra az általánosan elfogadott gyakorlatra utal, hogy a terület nagysága és a lakosság száma egyáltalán nem lényeges összetevők annak meghatározására, hogy egy társadalom államot alkot-e, illetve nemzetközi jogalany lett-e, bár a második világháború kitöréséig a nemzetközi jogban nem ez volt a helyzet (miniatűr államok). Az Egyesült Nemzetek illetékes politikai szervei (a Biztonsági Tanács és a Közgyűlés) tehát nem tartották magukat szigorúan a „meghatározott terület” ismérvéhez. Az Egyesült Nemzetek tagságába olyan új kis és törpeállamokat is felvettek, amelyeknek — alaki-jogi szempontból — nincs pontosan meghatározott területük és határuk (például: Izrael, Katar, Guyana, Suriname, Venezuela). Hasonló volt az Egyesült Nemzetek eljárása az állam harmadik alkotóeleme — a szervezett szuverén hatalom — elbírálásakor is. Ily módon lett az Egyesült Nemzetek tagja Bhután is, habár különleges külpolitikai viszonyban van Indiával. Az Indiával kötött szerződés (1949) értelmében Bhután arra kötelezte magát, hogy „a külügyek tekintetében az indiai kormány tanácsai szerint jár el”, amit úgy is lehet értelmezni, hogy ennek a királyságnak a szuverenitása korlátozva van.¹³

Az Alapokmány 4. szakaszának¹⁴ alkalmazásában és értelmezésében az Egyesült Nemzetek valóban elég lazán mérte fel a kis és a törpeállamok képességét és készségét, hogy eleget tegyen az Alapokmányban foglalt kötelezettségeinek, különösen a kollektív biztonság tekintetében, amelynél a tagok alkalmasságának egyik lényeges ismérve a leendő tagállam képessége, hogy hathatósan részt vegyen a Szervezet kollektív intézkedéseiben és szankcióiban. Nyilvánvaló, hogy itt a kis és a törpeállamok valós lehetőségei nagymértékben korlátozottak. Azonban Ausztria felvétele az Egyesült Nemzetek tagságába az 1955. évi „egyezménycsomag” alapján egy új precedenst teremtett. A tartósan semleges Ausz-

ria ugyanis csak igen korlátozott mértékben és terjedelemben vehet részt a kollektív intézkedések keresztülvételében.

Ausztria felvételét az Egyesült Nemzetek tagságába jogilag egészen elfogadhatóan indokolták meg. Ugyanis az Alapokmányt — már akkor is — funkcionálisan értelmezték. Az Alapokmány fő célja a nemzetközi béke és biztonság fenntartása és előmozdítása, ez a cél pedig megvalósítható egy tartósan semleges állam felvételével is az Egyesült Nemzetek tagságába. Ez az érvelés teljesen helytálló mind jogi, mind politikai szempontból, de a kis és a törpeállamok felvételének jogosságát illetően is.

6. A másik szemlélet az önrendelkezési jogra vonatkozik (az Egyesült Nemzetek Alapokmánya 1. szakaszának 2. pontja és a XI—XII. fejezete). A kis és a törpeállamok, a korábbi gyarmatok és a gyámság alatti területek önrendelkezési joga — az Egyesült Nemzetek Alapokmánya, valamint a gyarmaturalom megszüntetéséről (1960) és a koegzisztencia alapelveiről (1970) szóló deklaráció lényeges rendelkezéseivel összhangban — az Egyesült Nemzetek tagságába való felvételük folytán elismert függetlenségük alapján valósult meg. Ezeknek az államoknak a felvétele fokozatosan történt — egészen 1981-ig, a legújabb három törpeállam felvételéig —, de kétségektől, nehézségektől és ellenállástól nem volt mentes.

Az Egyesült Nemzeteknek a gyarmaturalom megszüntetéséről szóló deklarációja is tartalmazta már azt az elvet, hogy a függőségi viszonyban levő államok függetlenségét azonnal és haladéktalanul el kell ismerni, tekintet nélkül társadalmi fejlődésük szintjére. A függőségi viszonyban levő országok között jelentős számú ún. „kis terület” is volt, mely elnevezés alatt azokat a függőségi viszonyban levő területeket kell érteni, amelyek kisszámú lakossággal és önálló gazdasági fejlődésük szempontjából kifejezetten korlátolt gazdasági forrással és lehetőséggel rendelkeztek. Felmerült a kérdés, hogy ezek a területek vajon ténylegesen függetlenné válhatnak-e vagy maradjanak meg a gyarmati metropolisz keretében.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban a gyarmaturalom megszüntetésének problémáival foglalkozó bizottságban és az Egyesült Nemzetek Közgyűlésében is két ellentétes felfogás alakult ki. Az egyik szerint az Egyesült Nemzeteknek a gyarmaturalom megszüntetéséről szóló deklarációja általános érvényű, ami azt jelenti, hogy az önrendelkezési jogot minden népnek el kell ismerni, amely függetlenné kíván válni. A másik felfogás szerint, amelyeket a gyarmattartó hatalmak szorgalmaztak, a kis területek önrendelkezési jogának elismerése csak formaság, amelynek nincs sem politikai, sem gazdasági tartalma, mivel a kis területek nem rendelkeznek a tényleges függetlenség elnyerésének feltételeivel.

A kis területek függetlenségének hathatós biztosítása igen összetett probléma. Az elvszerű megoldás — ezért szálltak síkra az el nem kötelezettek és az Egyesült Nemzetek gyarmattellenes többsége — az len-

ne, ha e Szervezet támogatásával biztosítanak az önrendelkezési jog feltétel nélküli gyakorlati alkalmazását. E jog fenntartás nélküli alkalmazása azonban megkívánja, hogy az Egyesült Nemzetek éppúgy, mint különleges intézményei az alakuló kis és törpeállamoknak tényleges segítséget nyújtsanak — anyagi eszközökben is — politikai és gazdasági funkcióik megvalósításában, hogy ily módon idővel valóban biztosítva legyen a tényleges függetlenségük.

Az új kis és törpeállamok, valamint a fejlődő országok tényleges függetlenségüket nem biztosíthatják a nemzetközi közösség segítése és szolidaritása nélkül, különösen a kis és törpeállamok, valamint a fejlődő államok szolidaritása nélkül. A segítségnyújtásra vonatkozó intézkedések az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének állandó napirendi pontja.¹⁵

A regionális együttműködés, a kis és törpeállamoknak nyújtott segítség rendkívüli fontossággal bír, különösen az Egyesült Nemzetek regionális gazdasági bizottságain keresztül, mert ily módon jobban és eredményesebben hozzáidomítható a kis és a törpeállamok fejlesztési szükségleteihez. Ezért nem véletlen, hogy Az államok gazdasági jogairól és kötelezettségeiről szóló alapokmány (1974), amelyet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése az el nem kötelezett országok kezdeményezésére hozott meg, szabályozza *valamennyi állam jogát*, hogy részt vegyen a szubregionális, a regionális és a régiók közötti együttműködésben. Az ilyenképpen gazdasági integráció megfelelő mód lehet a kis és a törpeállamok fennállása folytán a világ politikai feldaraboltságából eredő esetleges negatív következmények felszámolására. Ugyanakkor sokban hozzájárulhat az államközi kapcsolatok fejlesztéséhez, a nemzetközi együttműködés újabb formáinak felleléséhez, valamint a nemzetközi viszonyok további demokratizálásához.

Végeredményben a gyarmaturalom alóli felszabadulás folyamatában a kis és törpeállamok politikai függetlenségének elnyerése az önrendelkezési jog — nemcsak mint a korszerű nemzetközi jog *politikai elvének*, hanem úgy is mint a mai nemzetközi jogrend *jogi elvének* — erejét igazolja. Megvalósítása a kis és a törpeállamok viszonylatában döntő módon hozzájárult az önrendelkezési jog tartalmának és hatóterületének meghatározásához: az önrendelkezési jog minden függő viszonyban levő nép függetlenségének, szuverenitásának és nemzetközi alanyiségének elidegeníthetetlen joga, amely magában foglalja az elszakadás jogát is a metropolistól és ugyanakkor *nemzetközi segítségre is jogot jelent* tényleges függetlensége feltételeinek biztosítására.

7. A harmadik szemlélet az államok szuverén egyenlőségének elvére vonatkozik (az egyesült Nemzetek Alapokmánya 2. szakaszának 1. pontja). Az államok szuverén egyenlőségének elve először természetjogi felfogásban alakult ki a XVII. és a XVIII. század nemzetközi jogi tanában, majd a történelmi fejlődés folyamán teljes elismerést nyert és a korszerű nemzetközi jog általános érvényű elve lett, különösen ma-

napság a kis és a törpeállamok bekapcsolódása idején a nemzetközi közösségbe.

A nagy és kis államok szuverén egyenlőségének eszméje a nemzetközi gyakorlatban már a klasszikus nemzetközi jogban kezdett megvalósulni az ottomán császárság romjain alakuló új nemzeti államok függetlenné válásával (Görögország, Szerbia, Crna Gora, Bulgária és Románia), valamint részvételükkel a nagyhatalmak és a kis államok „nyílt nemzetközi konferenciáin”, amelyeken az egyhangú döntéshozatal elvét és az „egy állam — egy szavazat” formuláját alkalmazták (hágai békekonferenciák). Ezek az eszmék a Népszövetség Egyezményén és az Egyesült Nemzetek Alapokmányán keresztül is megvalósulnak. Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya — egy egyetemes nemzetközi jogi szerződés keretében — először határozza meg az államok szuverenitásának és egyenlőségének elvét, mint az általános nemzetközi jog egységes fogalmát és alapvető elvét. Ezt az elvet a kis és törpeállamok felvételének gyakorlata az Egyesült Nemzetek tagságába, függetlenségük egyidejű elismerésével, jogilag is megerősítette.¹⁶

A kis és törpeállamok felvételével az Egyesült Nemzetekbe a nemzetközi jogban a végső következetességig kifejezésre jutott valamennyi állam formális jogi egyenlőségének alapján véve egalitárius felfogása jogaik gyakorlásában és kötelezettségeik végzésében, tekintet nélkül területük nagyságára és lakosságuk számára, sőt még a szuverén államhatalom korlátozottságának esetén is (Bhután).

Az említett felfogás és gyakorlat az államok szuverén egyenlősége elvének alkalmazásában újdonságot jelent a két világháború közötti időszakban kialakult helyzethez viszonyítva, egyúttal azonban a nemzetközi jog és a nemzetközi viszonyok további demokratizálódásának irányát is mutatja. Annak idején ugyanis a Népszövetségben elutasították Lichtenstein felvételi kérelmét többek között amiatt is, mert a szuverén hatalom tényezőit Svájcra ruházta át.¹⁷ Izland, San Marino, Monaco és Luxemburg ugyancsak kérte a Népszövetségbe való felvételét, ám csak Luxemburgot vették fel, mivel lemondott állandó semlegességi státusáról. A másik három törpeállam pedig elállt felvételi kérelmétől.

8. A törpeállamok felvételének első szakaszában olyan elképzelések is voltak, hogy státusukat az Egyesült Nemzetek Szervezetében külön kellene szabályozni, mégpedig teljes jogú tagságuk bizonyos fokú korlátozásával. Ezeket az elgondolásokat azzal támasztották alá, hogy a kollektív biztonság terén lehetőségeik nagymértékben korlátozottak. A Biztonsági Tanács mellé, amelynek hatáskörébe tartozik, hogy a Közgyűlésnek új tagokat javasoljon felvételre, a törpeállamok részére egy külön bizottságot neveztek ki 1969-ben, ugyanolyan összetételben, mint maga a Biztonsági Tanács.¹⁸

Az Egyesült Nemzetekben a törpeállamokról folytatott tárgyalások során olyan előterjesztés is elhangzott, hogy ezek e Szervezetben társulttag-státust kapjanak, ami azt jelenti, hogy a tagsággal járó bizonyos jogaikról önként mondjanak le, elsősorban a Közgyűlés döntéshozatalában biz-

tosított szavazati jogukról. E kérdésben a Biztonsági Tanács különbizottsága nem tudott egységes álláspontra jutni. A Közgyűlés VI. (Jogi) Bizottságában az a nézet kerekedett felül, hogy a törpeállamok jogainak és kötelességeinek bármiféle korlátozása az Egyesült Nemzetek Alapokmányában biztosított „az államok szuverén egyenlősége” és az „egy állam — egy szavazat” elvének megsértését jelentené.

Másrészről tagadhatatlan, hogy az „egy állam — egy szavazat” elve, bármennyire is igazolt, következetes és demokratikus, a gyakorlatban nem fejezi ki hűen a reális erőviszonyokat (az el nem kötelezett Seychelle Köztársaságnak — 60 000 lakossal — éppúgy egy szavazata van a Közgyűlésben, mint a 900 millió lakost meghaladó Kínai Népköztársaságnak, vagy mint a szuperhatalmaknak: az Amerikai Egyesült Államoknak, valamint a Szovjetunióknak).

Mindezekből egy olyan probléma fakad, amely közvetlenül érinti az Egyesült Nemzetek, különösen a Közgyűlés munkájának eredményességét: a Közgyűlés legjobb, leghaladóbb határozatait, habár szavazattöbbséggel hozták meg, a nemzetközi viszonyokban tényleges hatalommal rendelkező államok ellenállása miatt nem lehet végrehajtani. (Jellemző példák: a leszerelés, a palesztin kérdés, az új nemzetközi gazdasági rendszer bevezetése, az „Észak—Dél” globális tárgyalások körüli nehézségek, Namíbia kérdése stb.) A kis és törpeállamok státusának rendezése azonban a felsorolt problémák ellenére is az Egyesült Nemzetekben a legmegfelelőbb, többek között azért is, mert az „egy állam — egy szavazat” szabály szükséges, ellensúlyozó és demokratikus eszköz egy olyan szervezet döntéshozatalában, mint az Egyesült Nemzetek, amely a nagyhatalmak hegemoniáján nyugszik, a Biztonsági Tanácsban biztosított állandó tagságuk és vétőjoguk által.

Ily módon nem véletlen, hogy a törpeállamok tagságának korlátozása helyett, a hetvenes években egy sor kis és törpeállamot vettek fel az Egyesült Nemzetekbe, minden feltétel nélkül. A megfelelő rezolúciókat a Biztonsági Tanácsban egyhangúlag, a Közgyűlésben közfelkiáltással fogadták el. Az új törpeállamok felvétele az Egyesült Nemzetek szakosított intézményeibe nem váltott ki vitát, ezeknek az egyetemes nemzetközi szervezeteknek sajátos „apolitikus” tevékenysége következtében.

9. A kis és a törpeállamok függetlenné válásának alapját a nemzetközi jogszabályok képezik. Politikai függetlenségük elnyerése azonban nem jelenti azt, hogy ezeknek az államoknak biztosítva van a tényleges politikai és gazdasági szuverenitásuk. Ennél a kérdésnél figyelembe kell venni a neokolonialista tevékenységet is. Nem volna meglepő, ha a szuperhatalmak növekvő tengeri versengése, valamint a regionális hatalmak kísérletei, hogy befolyási övezetüket kiszélesítsék, odavezetne, hogy megnőne a szigeti törpeállamok stratégiai fontossága. Ennek következtében függetlenségük veszélybe kerülne azáltal, hogy a nagy és regionális hatalmak igyekeznének e törpeállamok területén fenntartani vagy újabb katonai bázisokat létesíteni.¹⁹ Ennek ellensúlyozására, egyes törpeállamok — amellet, hogy az el nem kötelezettek mozgalmának tagjai — megfe-

lelő nemzetközi szerződések kötésével igyekeznek biztosítani függetlenségüket és területi integritásukat. Ezekkel a szerződésekkel rendezik az anyagi segélynyújtás kérdését is, amennyiben ezt nem kötik politikai vagy más feltételekhez.²⁰

A kis és törpeállamok nemzetközi jogi státusára vonatkozó eddigi fejtegetések meggyőzően bizonyítják, hogy az Egyesült Nemzetek ezeknek az államoknak a helyzetét az Alapokmány sarkalatos elvei alapján és az általános nemzetközi jognak az új államok keletkezésére vonatkozó intézményei útján rendezte. Ebből kiviláglik az a tény is, hogy az Egyesült Nemzetek ezeket a lényeges jogszabályokat a nemzetközi közösség fejlődésének új és haladó szükségleteivel összhangban értelmezte és alkalmazta. Az Egyesült Nemzetek gyakorlata ezen a téren a pragmatizmus jellegét is magán viseli. Azonban ennek a hozzáállásnak előnye is van, hogy a kis, területileg-politikailag szervezett társadalmak államiságát és nemzetközi alanyiságát nem tagadja már eleve.

Nemzetközi jogi szempontból, az elfogadott megoldásoknak köszönve, a kis és törpeállamok sorsa sem bizonytalanabbé. Számukra is lehetőség nyílt, hogy formálisan egyenjogúan vegyenek részt a nemzetközi érintkezésekben, mindenekelőtt a multilaterális diplomáciai tevékenységben az Egyesült Nemzetek és szakosított intézményei keretében. A multilaterális diplomácia csatornahálózatán keresztül nemzetközi kapcsolatokat vehetnek fel és érdekeiket nemcsak regionális, de világméretben is érvényesíthetik.

Ily módon a kis és törpeállamok is hozzájárulhatnak a korszerű nemzetközi szervezetek tevékenységéhez, különösen a nemzetközi béke és biztonság előmozdításához és a hegemónizmustól mentes, szabadabb nemzetközi viszonyok kialakításához. Szükség esetén a hágai Nemzetközi Bíróság védelmét is kérhetik.

A kis és törpeállamok általános nemzetközi jogi státusának új szabályozása tehát nemcsak a nemzetközi viszonyokban elfoglalt helyük és vállalt szerepük jogi megerősítése, hanem egyben igazolja a nemzetközi jog alapvető elveinek és egyéb jogszabályainak szükségességét és fontosságát is. Ugyanakkor pedig elismerése a nemzetközi jognak mint a nemzetközi érintkezés ténylegesen szükséges és haladó formájának.

Megjegyzés

Ez a dolgozat a „Male i mikro države u međunarodnom pravnom poretku — Prilog proučavanju novih tendencija razvoja međunarodnog prava” (nyomdában, Zbornik za društvene nauke Matice srpske, 72/1982.), értekezés összefoglalát, részben átdolgozott és kiegészített változatának magyar nyelvű fordítása.

Jegyzetek

- ¹ Izland (103 000 km², 222 000 lakossal), 1944-ben vált teljesen függetlenné Dániától. Az Egyesült Nemzetek tagjai sorába 1946. november 19-én vették fel, Afganisztánnal, Svédországgal és Thaifölddel együtt.
- ² Bővebben: Pajić, Savremeni međunarodnopravni vidovi dekolonizacije. Pregled (Sarajevo), 4/1975; Tadić, Nesvrstanost u teoriji i praksi međunarodnih odnosa. Beograd, 1976, 243—273. Andrassy, Međunarodno pravo. 7. kiadás, Zágráb, 1978, 102—123. oldal, valamint azok a művek, amelyeket ezek a szerzők felsoroltak.
- ³ Néhány volt brit gyarmat Óceániában mint törpeállam — függetlenné vált, azonban nem kérték felvételüket az Egyesült Nemzetekbe, hanem a Brit Nemzetközösség tagjai lettek. Ezek például: Kiribati (Gilbert-szigetek), Tonga és Tuvalu. A törpeállamok ilyen nemzetközi státusa kellőképpen meghatározza nemzetközi jogi helyzetüket a világ megfelelő övezetében, de szélesebb körben is, a független államok sajátos közösségének — a Brit Nemzetközösség — keretében.
- ⁴ Plischke: Micro-States in World Affairs. Problems and Options, Washington, D. C., 1977, 35. o.
- ⁵ Pfusterschmid—Hardtenstein: Der Kleinstaat in der modernen Welt. Bécs, 1970, 13. o.
- ⁶ Részletesebben: Ramonat, Mikrostaaten in der internationalen Krise. Österreichische Zeitschrift für Aussenpolitik, 1/1981. 16. o.
- ⁷ Részletesebben: Wolfke: Great and Small Powers in International Law from 1814 to 1920, Wrocław, 1960.; Ibler: Diplomatska historija 1814—1871. Zagreb, 1960.; Crollen: Small Powers in International Systems. Leuven, 1974, 27. o.
- ⁸ Vö.: Sahović: Uloga i težnje malih i srednjih zemalja. Međunarodna politika, 461/1969, 3—5. o.
- ⁹ A nagy Brookhaus szerint: „A kis állam változó tartalmú politikai fogalom, amelyet gyakran azokra az államokra alkalmaznak, melyek nem vezető hatalmak a világon, leginkább pedig a harmad- és negyedrendű államokra.” Fleiner szerint a kis állam olyan állam, amely az államok többségéhez viszonyítva hatalmi eszközeinek elégtelensége miatt arra kényszerül, hogy felhagyjon saját akaratának érvényesítésével. (Fleiner: Die Kleinstaaten in den Staatenverbindungen des zwanzigsten Jahrhunderts. Zürich, 1964, 27. o.)
- ¹⁰ Ezek az állam területének nagysága és lakosainak száma, valamint a szervezett szuverén hatalom, ami nemzetközi jogi szempontból is lényeges. Az általános gazdasági és ipari teljesítőképesség, valamint az állam katonai ereje, amely gazdasági és katonai hatalmának mutatószáma, azután az egy főre eső nemzeti jövedelem, a geopolitikai helyzet stb.
- ¹¹ Lásd: Rapaport J., ed., Small States and Territories, Status and Problems. UNITAR, New York, 1971, 183. o. és tovább; Ehrhardt: Der Begriff des Mikrostaates im Völkerrecht und in der internationalen Ordnung. Aalen, 1970.
- ¹² A nagy- és a szuperhatalmak körülhatárolásáról a többi állammal szemben, bővebben: Pfusterschmid—Hardtenstein, az 5. jegyzetben idézett mű, 9—12. o.
- ¹³ Közelebbről: Saint—Girons: L'Organisation des Nations Unies et les Micro-

États. Revue générale de droit international public, 76/1972, 451—452. o.

- 14 Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya 4. cikkelyének 1. bekezdése így hangzik: „Az Egyesült Nemzetek tagsága nyitva áll minden békeszerető állam számára, amely elfogadja az Alapokmányban lefektetett kötelezettségeket és a Szervezet megítélése szerint képes és kész e kötelezettségek teljesítésére.”
- 15 Az Egyesült Nemzetek fejlesztési programja több mint 6000 projektumot pénzél 150-nél több országban és területen, beleértve a kis és törpe-államokat is. Segítségnyújtási intézkedéseket tesznek az Egyesült Nemzetek illetékes szakosított intézményei is, különösen a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank, kedvező feltételek mellett nyújtott célkölcsönökkel.
- 16 Részletesebben lásd: Magarašević: Suverena jednakost država u savremenom međunarodnom pravu. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 1980., Novi Sad, 1980, 27. o.
- 17 Lichtenstein (157 km², 23 000 lakossal), egy minden időben felmondható vámunióval kapcsolódik Svájcához. A külfölddel fenntartott diplomáciai kapcsolatokban Lichtensteint Svájc képviseli, viszont Lichtensteinnek Svájcban saját diplomáciai képviselője van.
- 18 Bővebben: Babović, Univerzalnost Ujedinjenih nacija i problem malih država. Jugoslovenska revija za međunarodno pravo 1—3. (1973), 286. o.
- 19 Maldiv-szk., függetlenségük elnyerése után, Nagy-Britanniának bérbe adták Gan szigetét katonai bázis létesítésére, évi 850 000 font sterlingért. Amikor Nagy-Britannia visszavonult e szigetről — nem mondva fel a bérleti szerződést, amely 1986-ig érvényes —, India és a Szovjetunió azonnal ajánlatot tettek a bázis bérbevételére. A Szovjetunió 1977-ben évi 1 millió font sterlinget volt hajlandó fizetni (Ramonat, idézett mű 6., 27. o.
- 20 A Málta és Olaszország közötti semlegességi szerződés (1981) értelmében Olaszország szavatolja Málta semlegességét, pénzügyi, gazdasági és technikai segílyt nyújt évi 12 millió dollár erejéig. Tárgyalások vannak folyamatban a Szovjetunióval hasonló szerződés megkötésére, azonban pénzügyi segíly nélkül. Ilyen szerződés megkötésére az Amerikai Egyesült Államok is ajánlatot tett. Azonban az Amerikai Egyesült Államok igen tartózkodó azzal a megindoklással, hogy az egyes államok státuszának szavatolására kötött szerződések ennek az államnak nemzetközi gyakorlatában nem szokásosak (The Times — Malta), 1981. október 12.

Rezime

Male i mikro države u međunarodnom pravu

Male i mikro države imaju značajnu ulogu u međunarodnim odnosima i po red toga što su im politički, ekonomski i vojni potencijali u znatnoj meri ograničeni. Opšte međunarodno pravo posvećuje potrebnu pažnju izučavanju položaja i uloge ovih država u međunarodnoj zajednici, a posebno u najznačajnijoj međunarodnoj organizaciji, u Ujedinjenim nacijama.

Interesantno je istaći da su sve novoformirane mikro države primljene u članstvo Ujedinjenih nacija posle 1960. godine. Ovde je reč o međunarodnim ispoljavanjima dekolonizacije pod okriljem Ujedinjenih nacija, uz puno angažovanje i podršku pokreta nesvrstanosti. U ovom periodu dekolonizacija je zahvatila nova i široka prostranstva Afrike, američkog kontinenta i posebno Karibika i Oceanije.

Sa gledišta međunarodnog prava od značaja je činjenica da je prijem u članstvo Ujedinjenih nacija bitan kriterijum za sticanje nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta država. Brojni primeri, koji su navedeni u ovom radu, ukazuju na međunarodnopravnu afirmaciju novih malih i mikro država kroz prijem u članstvo Ujedinjenih nacija. Međutim, ova njihova afirmacija izražava dva suprotna pravca društvenog procesa u kretanju međunarodne zajednice: s jedne strane, nastanak novih malih i mikro država poostrava političku podelu i fragmentaciju sveta, a s druge strane, uzajamna upućenost država nameće potrebu da se i nove male i mikro države uključe u međunarodnu podelu rada i u savremene ekonomske odnose.

Najznačajniji činilac u ovim odnosima je solidarnost svih država, a posebno malih država. Naime, ni sadašnji međunarodni odnosi nisu se oslobodili u punoj meri hegemonističkih nastojanja velikih i supervelikih sila. Međutim, okupljanje svih — i velikih i malih — država u Ujedinjenim nacijama, predstavlja demokratsku antitezu oligarhijskoj međunarodnoj politici.

U teoriji međunarodnog prava i u praksi najčešće upotrebljeni kriterijum za klasifikaciju država po veličini je broj stanovništva. Prema ovom kriterijumu mikro države su one do 300.000, a velike preko 50 milijuna stanovnika. S obzirom na to, da u svetu ima svega 13 velikih država, one čine samo 8,3% od ukupnog broja od 157 država članica Ujedinjenih nacija. Među male države ubrajaju se one zemlje koje imaju preko 300.000 do 15 odnosno do 30 milijuna stanovnika, ukoliko su zemlje u razvoju, kao npr. Jugoslavija. Zemlje koji imaju više od 15, odnosno 30 milijuna stanovnika sve do 50 milijuna smatraju se rednje velikim zemljama.

U radu — pored ostaloga — razmatrani su i bitni međunarodnopravni aspekti statusa malih i mikro država.

Prema prvom aspektu, u međunarodnopravnom smislu država i subjekt međunarodnog prava je samo ono teritorijalno-politički organizovano društvo, koje raspolaže konstitutivnim elementima države, a to su: stalno stanovništvo, određena teritorija i suvereno organizovana vlast.

Drugi aspekt se odnosi na samoopredeljenje. Pravo na samoopredeljenje novih malih i mikro država ostvaruje se — saglasno Poveljama i Deklaracijama Ujedinjenih nacija — priznanjem njihove nezavisnosti kroz prijem u članstvo Ujedinjenih nacija.

Po ovom pitanju u diskusijama u raznim organima Ujedinjenih nacija ispoljila su se dva suprotna gledišta. Prema jednom, pravo na samoopredeljenje treba priznati svakom narodu koji izrazi želju za nezavisnošću. Prema drugom, ovo pravo ne treba priznati malim teritorijama, jer one nemaju realne uslove za ostvarivanje efektivne nezavisnosti. Ipak se smatra da je najprincipilnije rešenje — za koje su se zalagali i pokret nesvrstanosti i antikolonizalna većina u Ujedinjenim nacijama — da se uz podršku ove organizacije osigura безусловna primena prava na samoopredeljenje. A to uključuje u sebe i pravo svih država da učestvuju u subregionalnoj, regionalnoj i međunarodnoj saradnji, pa pravo na međunarodnu pomoć.

Treći aspekt odnosi se na načelo suverene jednakosti država. Ovo načelo izražava se — između ostaloga — i kroz pravilo, koje se primenjuje u praksi Generalne skupštine Ujedinjenih nacija a koje glasi: „jedna država — jedan glas”. Ovo pravilo predstavlja uravnotežujući i demokratski instrument kod odlučivanja u Ujedinjenim nacijama, koja počiva na hegemonijalnoj ustanovi stalnog članstva velikih sila i njihovog prava na veto u Savetu bezbednosti.

Međutim, praksa Ujedinjenih nacija pokazuje da se prilikom prijema novih država ovi kriterijumi nisu se strogo tumačili, što se dokazuje i primerima.

U početku prijema novih malih i mikro država bilo je pokušaja da se ograniče njihova prava u Ujedinjenim nacijama. Međutim, u Pravnom komitetu Generalne skupštine preovladalo je gledište da bi svako ograničenje prava i dužnosti malih i mikro država predstavljalo povredu načela suverene jednakosti država i pravila „jedna država — jedan glas”, utvrđenih u Povelji Ujedinjenih nacija.

Novo regulisanje međunarodnog statusa malih i mikro država doprinosi pravnoj afirmaciji njihovog položaja i uloge u međunarodnim odnosima, a ujedno je i potvrda nužnosti i važnosti načela i drugih normi međunarodnog prava.

Резюме

Небольшие и микро-государства в международном праве

Небольшие и микро-государства играют значительную роль в международных отношениях хотя их политические, экономические и военные потенциалы в значительной степени ограничены. Общее международное право посвящает нужное внимание изучению положения и роли этих государств в международном содружестве и особенно их положение в бажнейшей международной организации в Организации Объединённых Наций.

Интересно подчеркнуть, что все ново-основанные микро-государства стали членами ООН после 1960 года. Здесь речь идёт о международном явлении деколонизации под защитой Объединённых Наций с значительным участием и поддержкой движения неприсоединения. За этот период деколонизацией были захвачены новые и широкие пространства Африки, Америки и особенно Карибских островов и Океании.

С точки зрения международного права значителен факт, что приём в члены ООН является важным условием в освоении независимости и международного субъективизма государств. Многочисленные примеры, приведённые автором в этом труде, указывают на международноправовую афирмацию новых небольших и микро-государств благодаря ООН. Между тем, эта афирмация влечёт за собой два противоположных направления общественного процесса в развитии международного содружества: с одной стороны, возникновение небольших и микро-государств поощряет политическое разделение и фрагментацию мира, а с другой стороны, взаимосвязь государств приводит к включению небольших и микро-государств в международное распределение труда и в современные экономические отношения.

Солидарность государств, особенно, небольших, является важнейшим фактором в этих отношениях. Следовательно, ни нынешние международные отношения стали не совсем свободными от гегемонистических стремлений великих сил и сверхдержав. Однако, действие всех — и великих и малых государств в рамках ООН, представляет собой демократический антитезис олигархии международной политики.

В теории международного права и на практике, исходной точкой в классификации государств чаще всего является численность жителей. По этим критериям микро-государствами считаются государства, насчитывающие до 300 000, а великими считаются государства, насчитывающие свыше пятидесяти миллионов жителей. Имея в виду, что в мире есть лишь 13 великих держав, они составляют только 8,3% от общего числа держав, стран-членов ООН. К небольшим государствам относятся страны, имеющие свыше 300 000 до 15 т. е. до 30 миллионов жителей, поскольку это развивающиеся страны, как например Югославия. Свыше этой цифры всё до 15 миллионов, страны считаются средне-развитыми.

В труде — между прочим — рассматриваются важные международноправовые аспекты места небольших и микро-государств.

По этому аспекту, в международноправовом смысле государством и субъектом международного права является только то территориально-политически организованное общество, располагающее конституитивными элементами государства: постоянные жители, определённая территория и суверенно организованная власть.

Второй аспект касается самоопределения. Право на самоопределение новых небольших и микро-государств осуществляется согласно Уставам и Декларациям Объединённых Наций — признанием их независимости самым актом их принятия в члены ООН.

По этому вопросу в прениях разных органов ООН появились две противоположных точки зрения. Одни считают, что право на самоопределение необходимо признать любому народу, выразившему желание стать независимым. Другие считают, что этим правом не должны воспользоваться народы, жившие на небольших территориях, ибо у них нет реальных условий для осуществления эффективной независимости. Однако, самым последовательным считается решение; благодаря которому с помощью ООН обеспечивается безусловное применение права на самоопределение. За это решение дали свои голоса неприсоединившиеся страны и антиколониальное большинство в ООН. Это решение включает в себя и право всех государств участвовать в субрегиональном, региональном и междурегиональном сотрудничестве, и включает в себя даже право на международную помощь.

Третий аспект относится к вопросу суверенного равноправия государств. Оно выражается, между прочим, и в правиле применяемом на практике Генеральной Ассамблеей ООН: „одно государство — один голос“. Это правило представляет собой уравнивающий и демократический инструмент, который основывается на гегемональных позициях постоянных членов великих сил и на их праве вето в Совете Безопасности. Однако, практика ООН показывает, что во

время приёма новых государств, эти критерии толкуются не очень строго, что доказывается примерами.

В первое время принимая небольших и микро-государств появились попытки ограничить их права в ООН. Между тем в правовом комитете Генеральной Ассамблеи решено, что любое ограничение права и должностей небольших и микро-государств представляло собой нарушение начала суверенного равноправия государств и правила „одно государство — один голос”, утверждённого в Уставе ООН.

Новое регулирование международного статуса небольших и микро-государств способствует правовой афирмации их положения и роли в международных отношениях, и вместе с тем она является подтверждением необходимости и важности правил и других норм международного права.